

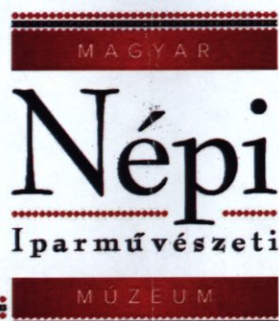

Sárköz- habán- lűszter

A 90 éves Tamás László fazekas, a Népművészet Mestere,
valamint tanítványai és mesterei kiállítása

2013. április 25–június 8.

A kiállítás megtekinthető keddtől szombatig 10 és 18 óra között.

1011 Budapest, Fő utca 6.

1011 Budapest, Fő utca 6.

Meghívó

A **Hagyományok Háza Magyar Népi Iparművészeti Múzeuma** szeretettel meghívja Önt és kedves családját
a 90 éves Tamás László fazekas, a Népművészet Mestere,
valamint tanítványai és mesterei

Sárköz–habán–luszter

című közös kiállításának megnyitó ünnepségére

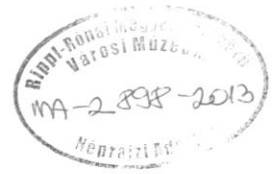
április 25-én 15 órára

a Magyar Népi Iparművészeti Múzeumba
(1011 Budapest, Fő utca 6.).

A kiállítás megtekinthető 2013. június 8-ig, keddtől szombatig
10 és 18 óra között.

A kiállítást megnyitja **Kapitány Orsolya**, a kaposvári
Rippl-Rónai Múzeum néprajzos főmuzeológusa.

„Néked zeng ez a dal, szívünk Téged ünnepel ma...”
(Orazio Vecchi)

- hangzott fel 15 évvel ezelőtt, 1998-ban a kaposvári Kodály Zoltán Általános Iskola énekkarának az előadásában a Rippl-Rónai Múzeum előcsarnokában, amikor a 75 éves Tamás László, Népművészet Mestere gyűjteményes kiállításának megnyitóját, születésnap-i köszöntőjét tartottuk.

Akkor a magyarországi habán kerámia kutatás egyik jeles szaktekintélye, Katona Imre állt a nagyszámban összegyűlt megnyitó közönsége elé, hogy a Mester több évtizedes munkásságának kézzel fogható eredményeit méltassa, elhelyezze azokat az európai és a magyar fazekasság igen széles és sokszínű palettáján.

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy 15 évvel később, 2013. április 25-én nekem jutott az a kitértető felkérés, hogy a hat nap múlva 90. életévét betöltő Tamás Lászlót egykori mestereinek és tanítványainak a gyűjteményében, a több évtizedes tervező és alkotó munkásságának eredményeiből rendezett kiállításon néhány gondolattal a figyelmébe ajánljam a fővárosban élő, a somogyi kézműveseket számon tartó, a munkájuk iránt érdeklődő közönségnek.

Köszöntöm Önöket, a Hagyományok Háza Népi Iparművészeti Osztályának csapatát, a kiállítást megálmodóit, megkülönböztetett szeretettel az ünnepeket Tamás Lászlót, a Népművészet Mesterét és a megjelent Tanítványokat!

Laci bácsi, akit én már közel 40 éve így szólíthatok, szekszárdi iparos családban született, apja férfiszabó volt, így érthető, hogy fiát is annak szánta. A hat elemi elvégzése után a szófogadó gyermek el is szegődött szabóinasnak, de rövid időn belül ott hagyta, hogy nagybátyjánál, Tamás Józsefnél fazekasnak tanulhasson.

A nagybácsi ősei, így Laci bácsi nagyapja is fazekas volt. E családi örökség már ötödízigen visszavezethető, így érthető volt a vonzalom.

Bár a nagybácsi nem tűnt ki fazekas társai közül, a mindennapi megélhetésért űzte mesterségét, mégis alkotó fantáziája, játékos kedve, a sorozatban gyártott bokályok, tálak, korsók mellett olyan népi életképek is megfogalmazást nyertek az ujjai között, melyek új hangvételűek voltak a vidék fazekasainak a körében. Korongolt figuráival megörökítette a szekszárdi szőlőhegy szüretelőit, a borozgatókat, a libát tömő asszonyt, a társaságot mutató zenészeket. Alakjai többnyire humorosak voltak, olyan lelkületűek, mint amilyen ő maga is.

Az unokaöcs nála tanulta meg a korongolás és a díszítés alapvető fogásait, ami a Sárközben élő magyarok által igényelt írókás díszű kerámia készítésének a hagyományát tükrözte.

Tamás László az inasévek után ott hagyva nagybátyját elszegődött segédnek a szintén Szekszárdon tevékenykedő, fehéredényes ösökkel is büszkélkedő Steig Istvánhoz (1908-1982).

Laci bácsi erre az időszakra így emlékszik vissza:

„A mester négy polgárit végzett, finomkodó ember volt, aki kényes, tiszta munkát készített. Az apját, de még a nagyapját is fehéredényesként ismerték. A mester a fehérárut maga készítette, abban mi nem vehettünk részt. Volt neki külön kemencéje, ahol azokat égette. A titkába senkit nem avatott be”

Laci bácsit a Steig műhelyben töltött két év ébresztette rá, hogy a fazekasságban ne csak a megélhetés forrását lássa, hanem kísérletező kedvének és kíváncsiságának is utat engedjen.

Ennek köszönhető, hogy a fazekasság mellé a kályhás mesterséget is kitanulta Lukács János simontornyai műhelyében, majd nyolc évnyi tanulás után, 1944-ben mind a két szakmából mestervizsgát tett.

Már 1948-at írtak, amikor egy megüresedő bátaszéki fazekasházba költözött. Itt önálló iparosként tevékenykedett, vásárra termelt, biztosítva ezzel a megélhetését. Munkásságának ezt az első időszakát a sárközi kerámia tömeges gyártása jellemezte.

A politikai változások miatt - ahogy Laci bácsi fogalmaz - egyre jobban elfogyott körülötte a levegő, ellehetetlenedett a helyzete. A kézműiparban dolgozókat is elérte a szocialista átszervezés.

Elfogadta régi ismerőse, Vörös József kaposvári kályhászmester hívását és 1952. februárjában Kaposvárra költözött.

A frissen megalakult fazekas szövetkezet szakmai irányítójaként azt tapasztalta, hogy a helyi fazekasok egyszerű engobós, ólomházas parasztedényeket gyártanak, amit alig látnak el díszítménnyel.

Az eddigi kutatások is igazolták, hogy a somogyi fazekasok kezén nem maradt fenn a 19. századból olyan kiforrott, önálló stílus, mint pl. a sárközi, melyhez könnyen vissza tudtak volna nyúlni a fiatalabb fazekasok. A néprajzosoknak is csak néhány karakteresen alkotó mestert sikerült felderíteni, azonosítani pl. a kaposvári Pap Györgyöt, Meszarics Sándort, akiktől még az 1930-as évek elején Gönczi Ferenc vásárolt a múzeum számára néhány darabot. Később Knézy Judit kutatásainak volt köszönhető, hogy a hedrehelyi Lőrincz Ferenc, vagy a nagyatádi Bajcsi Péter neve is bekerült a szakirodalomba, akik egy kicsit igényesebb, az írókával felvitt pöttyszerű mintákon túl ecsettel festett virágmintákat is megjelenítettek az ólomházas kancsóinkon, táljaikon.

Több somogyiként számon tartott fazekas termék a kaposvári múzeum kerámiagyűjteményében a névtelenségbe burkolódzó szigetvári, karádi mesterek munkáját dicsérik, akiknek az írott forrásokban fellelhető neve ma már azonosíthatatlan az egyes darabokkal.

Jelentős azoknak a kerámiáknak a száma is, melyek baranyai, zalai, csákvári, sümegi vagy leányfalui iparosok munkái, azoké, akik a megye vásárait, piacait járták és ellátták az itt élőket fazekasáruval.

A századfordulón, és a 20. század első évtizedeiben fehéredényesként tevékenykedő Pap György kaposvári fazekas munkái egyfajta csúcsát jelenthették annak a tudásnak, amit Somogyban a fehér alapon cifrázni tudó mesterek egykor ismerhettek. 1934-ben került be tőle egy falitál a múzeumba, ami ónmázás technológiával készült. Ez az egyetlen olyan darab, mely somogyi alkotóhoz köthető és előképét jelentheti, de nem folytonosságát a 20. század második felében az ónmázás technológia kivirágzásának Kaposváron.

Ezek után talán érthető, hogy Tamás László, amikor Kaposvárra települt, a szövetkezetbe tömörült fazekasok terméklistáján nem szerepelt más csak egyszerű díszítésű parasztedény, virágcserep és tyúkítató.

Nem véletlen, hogy a Tolnából áthozott sárközi stílus könnyen gyökeret eresztett a somogyi fazekasok körében, átvétele nem ütközött akadályba. Ebben az időszakban a fizetőképes kereslet is egyre jobban igényelte a színes, díszesebb árut, ami nagyban hozzájárult a szövetkezet megerősödéséhez.

Tamás László azonban nemcsak a sárközi kerámia készítésének az ismeretanyagát hozta magával, hanem azt az igényt is, hogy ebből a hagyományból kilépve, valami újat alkosson.

A Steig műhelyből kikerült ónmázás kerámia megismerésének a vágya továbbra sem hagyta nyugodni, ezért figyelmét a habán kerámia felé fordította.

1954-ben kezdte el azokat a kísérleteket, melyek célja az egykori habán mesterek által készített darabokkal azonos minőségű kerámia előállítás volt.

Az idő neki kedvezett. Hiszen az első, 1954-ben készített, évszámmal ellátott tálján annak a kísérletnek lehetünk tanúi, amikor fehér fedőmázát szeretett volna előállítani szintelen mázba kevert ónoxiddal. Ez a próbálkozása nem járt sikerrel, amit újabbak követtek.

Alig két év telt el az első kísérletei után, amikor már beindult Magyarországon a fehér fedőmáz importja. Cseh, német, majd olasz fedőmázak kerültek forgalomba, ami utat nyitott az egykori habán, ónmázás technológia alkalmazásának.

Ezt követően a mázkísérletek helyett figyelmét a habán kerámiák forma-, szín és motívumvilágának a megismerése felé fordította. 1956-ban már az a kutató és feltáró munka került előtérbe, ami a múzeumokban, elsősorban a Néprajzi és Iparművészeti Múzeumban őrzött 17-18. században készített darabokra vonatkozott.

E munkában azok a tudományos szakemberek segítettek (Kresz Mária, Duma György, Domanovszky György, majd később Katona Imre), akik megvalósítói voltak annak a gazdasági és kultúrpolitikának, amit Ortutay Gyula 1950-ben hirdetett meg. Ennek a célja az volt, hogy felélesszék az országban a népi díszítőművészetet, és azt az új társadalmi körülményekhez alkalmazkodó tartalommal töltsék meg.

Bár a múzeumokban őrzött habán kerámiák egykor a társadalom magasabb rétegeinek készültek, de ezek a 20. század második felében már alapjául, kiinduló pontjául szolgálhattak a „népi iparművészetben” továbbélő kerámiakészítésnek.

Tamás Lászlót, a kaposvári Fazekas Háziipari Szövetkezet művészeti vezetőjét az eredeti darabok tanulmányozása, az importból származó mázak megjelenése együttesen vezették el, hogy az 1960-as évek elejére a szövetkezet termelését a habán ihletésű termékek irányába vezesse, fokozatosan háttérbe szorítva a sárközi hagyományokon alapuló, ólomházas kerámiát.

A technikai feltételek korszerűsödése, a technológiai ismeretek tökéletesítése a szövetkezetet az 1960-as évek második felére a habán ihletésű kerámiagyártás központjává tette.

A termelésbe állított zsűrített mintadarabok forma- (széles peremű lapos öblű tányérok, sokszögletű butéliák és tárolók stb.) szín- (fehér, sárga, kék, mangánviola) és mintakincs világa (főleg a reneszánszban gyökerező virágmotívumok: szegfű, tulipán) egyre inkább összhangban állt a 17-18. században élt mesterek hagyatékával, annak szellemiségével.

Tamás László kezdeményező, alkotó munkáját már 1956-ban Népművészet Mestere díjjal ismerték el. Itt szeretném megjegyezni, hogy e díjat mesterei közül Tamás József 1958-ban, Steig István 1960-ban kapta meg.

A habán hagyományok felújítása Tamás László munkásságában 5 jól elkülöníthető szakaszra tagolható:

- I. Kísérlet az alpmáz megismerésére
- II. Az import mázakkal és az égetéssel való kísérletezés
- III. A múzeumokban őrzött eredeti darabok tanulmányozása, rajzok készítése, stilisztikai kutatómunka
- IV. A megismert forma-, szín és motívumvilág másolása, majd azok alkotó módon való újragondolása
- V. Az ismeretek átadása a szövetkezetben tanuló fiataloknak.

Tamás László második nagy stíluskorszakát a habán fazekasság elemző tanulmányozása és annak a jelenkor igényeihez igazodó feldolgozása határozta meg.

Mind a két stíluskorszakában kiemelt szerepet kapott az ismeretek átadása.

Ahogy Kaposvárra kerülésekor megismertette a somogyi fazekasokkal a sárközi kerámia forma-, szín- és motívumvilágát, úgy adta tovább „tudományát” az ónmázás technológiával kapcsolatban is a szövetkezetbe tanulási vágygal jelentkező fiataloknak.

A szövetkezet gyakorlati képzőhellyé válásában igen nagy szerepe volt a Mesternek.

Amikor 1972-ben a város „ipari parkjában” megépült a szövetkezet új üzeme, már külön tanműhely kialakítására is gondoltak a képzések folyamatos biztosítása érdekében.

A kályhás mesterséget már a 8 elemi után választhatták a fiatalok, fazekasnak az 1960-as évek végétől érettségi után lehetett jelentkezni, ami két éves képzést jelentett.

A tanítványok egy része még a régi, Honvéd utcai műhelyben szabadult fel, az 1972 után végzetek már a Mező utcai telephelyen.

A Mesterhez hasonlóan a tanítványok is elkötelezett hívei, továbbgondolói, újítói lettek a korábbi korok fazekas hagyományainak.

Az elsők között került ki keze alól **Pozsár Lajos**, aki először a kályhás-, majd a fazekas mesterség művelője lett. A sárközi kerámia stílusjegyei mellett a korongolt elemekből építkező, figurális edényformák, illetve a habán ihletésű termékek is helyet kapnak munkáiban a mai napig. Ő azonban nem a fehér, hanem inkább a kék alapszint alkalmazza a habán ihletésű termékein, ami egykoron közvetlen kapcsolatot tudott teremteni az alacsonyabb néprétegek és a habán edénykészítők között, mivel olcsóbb volt az előállítás.

Pozsár Lajos alkotó munkásságát 1970-ben Népművészet Ifjú Mestere és ezzel egy időben a Népi Iparművész címmel is elismerték. Azóta is folyamatosan dolgozik, ma Fonyód-Bélatelepen van a műhelye, ahova szívesen betérnek az emberek.

Láci bácsi lánya **Mária** is követője lett a családi hagyománynak, apja volt a mestere.

Az ipariskola elvégzése után korán önállósodott, mert a kaposvári otthonukban megépített műhely erre lehetőséget adott. Az ő mesterségbeli tudása főleg a fehér alapú edények újragondolásában csúcsosodott ki, melyet fiatalon, alig 23 évesen már a Népművészet Ifjú Mestere és a Népi Iparművész címmel ismertek el.

Évtizedeken keresztül egyéni alkotóként tevékenykedett, majd az utóbbi időben feladva pályáját, más utat választott.

Tamás Máriával egy időben tanulta a mesterséget a kaposvári szövetkezetben **Verseghy Ferenc** is. Felszabadulása után a kezdetektől zsűriztette termékeit és zsűrizteti ma is.

Hazai és külföldi múzeumokat járva, raktárakat bújva jutott el ahhoz a mai sajátos, csak rá jellemző, habán örökségben gyökerező szín és mintakincs világhoz, melynek során az egykori világoskék és sárga alapszínű termékek megújítója lett.

Ez a kutató, feltáró munka számos elismeréshez juttatta az alkotót, de az egyik legszebben csillogó a Népművészet Mestere díj, amit 2010-ben vehetett át. Ez az elismerés abba a szűk körbe emelte őt, mely szakmai csúcsát jelenti a népművészet nyelvén alkotóknak.

Csak néhány évvel később, 1974-ben végzett **Kapitány Julianna** Tamás László keze alatt, majd a szövetkezetben maradt egészen a 2005-ös felszámolásig.

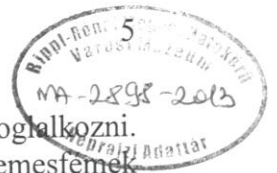
Mesterét követve ő is kísérletező, újat kereső alkotóként tevékenykedett, aki szintén egy sajátos rétegét tárta fel a habának egykori díszítési stílusának, a mangánviola alapszint alkalmazva a sgraffitós (visszakarcolt) díszítési módot és a hozzá kapcsolódó mintakincset, melynek eredményeként a népi iparművész címet is megkapta. Saját műhelyében ma is dolgozik, ahol elsősorban pályázatokra, önálló kiállításokra készül. A jelen kiállításban látható darabjai is a fazekasság több rétegét tárja az érdeklődők elé.

A tanítványok legfiatalabbjai közül még egy házaspárt szeretnék bemutatni, **Falusi Bélát** és feleségét **Terjék Évát**. A szakmát kitanulva 1980-ban már saját műhelyükben dolgoztak, számos kiállításon és pályázaton vettek részt egyéni alkotóként. Mindketten első helyezettek lettek az 1990-es Gerencsér Sebestyén Országos Fazekas Pályázaton, és 1991-ben megkapták a népi iparművész címet.

Falusi Béla munkássága még tovább szárnyalt, 2001-ben a Népművészet Mestere díj kitüntetését kapta. Korán, 2008-ban bekövetkezett halála miatt sajnos már nem lehet velünk, de itt vannak alkotásai és felesége Terjék Éva továbbviszi azt az egyéni jegyeket hordozó stílust, mely a habán hagyományokon nyugszik, de a 21. század emberének szól.

Engedjék meg, hogy a tanítványok rövid bemutatása végén szóljak Tamás László harmadik nagy stíluskorszakáról is, amit a kiállítás címe is a harmadik helyen említ.

Az egykori habán kerámia felújítása területén elért sikerek továbblendítették a Mestert, új utakat keresett.

Már nyugdíjas éveire tehető az az időszak, amikor a lüszterezéssel kezd el foglalkozni. Agyagedényein, hasonlóan a Zsolnay porcelánokéhoz ólmos színes mázat és nemesfémek titkos keverékét alkalmazza, redukciós, lefojtott égetéssel, hogy a kerámia felülete a fényben csillogóvá, színjátészóvá váljon.

Ezt az eozin hatású színvilágot Zsolnay Vilmos az 1890-es években kísérletezte ki, ami a századforduló szecessziós stílusában fogalmazott kerámiák bevonataként vált ismertté.

Két emberöltő után Tamás László somogyi fazekas munkáiban is ott van ez a technikai bravúr, és a szépen formált, fémes csillogású edényfalak gyakran kazettaszerűen fogják közre a habán ihletésű díszítményeket. Az is gyakran előfordul, hogy a fehér alapmázra kerülnek rezes csillogású csokorba szedett tulipánok, mintegy a kísérlet, vagy csak úgy, a játék kedvéért. Ebből is látszik, hogy a Mester nagy játékos, mindent tud és alkalmaz, amit a fizikai törvények megengednek.

Még most 90 évesen is a mesterségben rejlő lehetőségek feltárásán fáradozik.

Múlt heti ott jártamkor felesége a Marika néni említette, hogy Laci bácsi sokat forgatja az „imakönyvét”

Ez a könyv nem más, mint egy olyan határidő napló, amiben a kísérleti jelleggel készített kerámiáinak a mázösszetételét és égetési módját jegyzi fel.

Kívánom, hogy még sokáig írja „imakönyvébe” az edények mázreceptjét, és a műhelyébe beállított kisméretű égetőkemence kinyitása örvendeztesse meg újabb és újabb eredménnyel.

Aki, 90 évesen is gyermeki izgalommal nyúl az agyaghoz, a mázakhoz és az égetés eredményét izgatottan várja, annak a mestersége nem lehet más, mint szerelem.

Ezt a szerelmet örökölte őseitől és továbbörököltette tanítványaiban is.

Az ő tudása, tevékenysége ma már a Szellemi Kulturális Örökség része is, hiszen a kiállítók közül a Népművészet Mestere díjjal kitüntetettek ott vannak Magyarország Nemzeti jegyzékén.

Isten éltesse Laci bácsi, további jó egészséget kívánok Önnek és Tanítványainak!

A kiállítást megnyitom.

Kapitány Orsolya
néprajzkutató
Rápl-Rónai Megyei Hatókörű Városi Múzeum
Kaposvár

(Elhangzott: 2013. április 25. a Hagyományok Háza (Budapest, I. ker. Fő u. 6.) kiállítótermében.)